

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

RUŞEN BAYAR/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 25253/08)

KARAR

STRAZBURG

19 Şubat 2019

Kesinleşme Tarihi

19 Mayıs 2019

İşbu karar, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşmiştir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2019. Bu gayri resmi çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Ruşen Bayar/Türkiye davasında,*Başkan,*

Robert Spano,

Hâkimler,

Işıl Karakaş,

Julia Laffranque,

Valeriu Griţco,

Stéphanie Mourou-Vikström,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli,

ve Stanley Naismith, *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* 'nün katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm), 29 Ocak 2019 tarihinde yapılan kapalı müzakereler sonrasında, Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde, Ruşen Bayar (“başvuran”) adlı bir Türk vatandaşı tarafından, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme’nin (“Sözleşme”) 34. maddesine uygun olarak, 24 Nisan 2008 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine Mahkemeye yapılmış olan bir başvuru (no. 25253/08) bulunmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul Barosuna bağlı bir avukat olan İ. Akmeşe tarafından temsil edilmiştir. - Türk Hükümeti (“Hükümet”), kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuran, Sözleşme’nin 5 § 3 maddesi kapsamında tutukluluğunun süresinin aşırı uzun olduğunu ve tutukluluğun incelemesini yapan davalarda verilen kararların kendisi veya avukatı dinlenmeden ve Cumhuriyet savcısının mütalaasının kendilerine iletilmeden dava dosyasına dayanarak

alınmasının Sözleşme'nin 5 § 4 maddesini ihlal ettiğini öne sürmüştür. Başvuran, aynı zamanda, Sözleşme'nin 5 § 5 maddesi uyarınca söz konusu Sözleşme'nin 5 §§ 3 ve 4. maddelerinin ihlal edildiği iddiasına ilişkin olarak iç hukuk sisteminde herhangi bir tazminat hakkının olmadığını savunmuştur. Ek olarak, başvuran Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3. maddesi kapsamında polis nezaretinde avukat yardımından faydalanamaması nedeniyle adil olarak yargılanmadığını öne sürmüştür. Son olarak, başvuran Sözleşme'nin 6 § 1 ve 13. maddeleri uyarınca aleyhinde açılan cezai yargılamalarının süresinin aşırı olduğunu ve Türk hukukunda söz konusu yargılamaların uzunluğuna itiraz edebileceği etkili bir hukuk yolu olmadığını kaydetmiştir.

4. Başvuru, 8 Ekim 2010 tarihinde Hükümete bildirilmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuran, 1972 doğumlu olup; Tekirdağ'da tutuklu bulunmaktadır.

6. Başvuran yasa dışı bir örgüt olan PKK/KADEK'in (Kürdistan İşçi Partisi/Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) üyesi olma şüphesiyle 13 Kasım 2003 tarihinde yakalanmıştır. Başvuran yakalandığı sırada sahte bir kimlik taşımaktaydı. Buna müteakip, başvuranın polise verdiği direktifler doğrultusunda polis başvuran ve diğer sanığın kaldığı eve başvuran varken bir arama gerçekleştirmiştir. Arama sırasında polis, 40 gram siyanür, başvuranın el yazısıyla yazılmış bomba yapımını anlatan ve gösteren çizimler ile başvuranın İran'a giderken kullandığı ve fotoğrafının bulunduğu sahte bir pasaport bulmuş ve bunlara el koymuştur.

7. 14 Kasım 2003 tarihinde başvuran ifadesi alınmak üzere İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürülmüştür. Başvuranın ifadeleri polis tarafından

matbu formlara geçirilmiştir. Bu formların ilk sayfasında başvuranın PKK/KADEK adına M. Y.'yi 1999 yılında öldürmesinden, örgütün yurt dışında bulunan kamplarında askeri ve siyasi eğitim almasından ve örgüt adına başka faaliyetler de yürütmesinden şüphelenildiği belirtilmiştir. Ek olarak, aynı sayfada matbu ifadeler arasında sorgulanan kişinin sessiz kalma ve kendi avukatını seçme hakkının olduğunu belirten bir cümle bulunmaktadır. Formda bulunan bilgilere göre, formun ilk sayfasında “Avukat istenmemiştir” ibaresi ve yanına konulan X işareti matbu olarak geldiği için başvuranın avukat yardımından faydalanmayı reddettiği anlaşılmaktadır. Ek olarak, tutulan tutanağa göre başvuranın avukat yardımından faydalanma ve sessiz kalma haklarını kullanmak istemediği anlaşılmaktadır. Başvuran 15 sayfa tutan ifadesinde 1996 yılından beri PKK/KADEK üyesi olduğunu kabul etmiş ve M. Y.'yi öldürmesi, Abdullah Öcalan'ın tutuklanmasının ardından düzenlenen gösterilerde zırhlı polis aracına ateş açması, ve örgütün Irak'ta bulunan kampında eğitim alması de dâhil olmak üzere söz konusu örgüt adına üye olduğu tarihten itibaren gerçekleştirdiği tüm faaliyetleri detaylı olarak açıklamıştır. Ayrıca başvuran, 3419 sayılı Pişmanlık Yasası'ndan faydalanmayı isteyip istemediği sorulduğunda ise söz konusu Yasa'yı “aşağılayıcı” ve “yüz kızartıcı” olduğunu söyleyerek bu teklifi reddetmiştir. İfadelerin yer aldığı formun her sayfası başvuran tarafından imzalanmıştır.

8. Tutuklu şahısları hakları hususunda bilgilendiren ve başvuran tarafından uygun olarak imzalanan tarihsiz forma göre, başvuran sessiz kalma hakkı ve avukattan faydalanma hakkı konusunda bilgilendirilmiştir. 14 Kasım 2003 tarihli başka bir belgeye göre, başvuran söz konusu dönemde yürürlükte olan Ceza Muhakeme Kanunu'nun 135. maddesinde belirtilen hakları hakkında bilgilendirilmiş ve avukatı olmadan ifade vermek istediğini belirtmiştir. Başvuranın imzaladığı ve başvuranın hakları konusunda bilgilendirici bir belgenin kendisine verildiğini belirten bu form da matbu olarak verilmiştir.

9. İki polis ve başvuran tarafından 15 Kasım 2003 tarihinde saat 11.10'da bir tespit tutanağı imzalanmıştır. Bu tutanağa göre başvuran gözaltı sırasındayken aniden iki görevliyi iterek pencereye doğru yönelmiş, pencereye yumruk atarak ve kafasını vurarak kendine zarar vermeye çalışmıştır.

10. Başvuran Haseki Hastanesinde 16 Kasım 2003 tarihinde gece yarısında bir doktor tarafından muayene edilmiştir. Doktor, başvuranın sol elindeki üçüncü ve beşinci parmağında kesik (abrazyon) olduğunu kaydetmiştir.

11. 16 Kasım 2003 tarihinde polisler tarafından hazırlanan, başvuran ve T. D. isimli avukatı tarafından imzalanan rapora göre, aynı gün içerisinde başvuran avukatı ile görüşmüştür.

12. Başvuran, 17 Kasım 2003 tarihinde saat 10.30'da İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinden sorumlu olan Adli Tıp Kurumunda ek bir tıbbi muayeneden geçmiştir. Muayeneyi yapan doktor başvuranda aynı kesikleri tespit etmiş ve başvuranın kendisine bu kesikleri pencereyi yumruklarken olduğunu söylediğini belirtmiştir. Söz konusu rapor aynı zamanda başvuranın el yazısıyla yazdığı şikâyetleri içermekteydi. Şikâyetlere göre başvuran dış kaynaklı strese maruz kalmış, uykusuzluk problemi yaşamışçekmiş, psikolojik baskıya maruz kalmış ve hakları hususunda bilgilendirilmemiştir. Ancak, doktor başvurana kötü muamele yapıldığına dair hiçbir fiziksel bulguya rastlamamıştır.

13. Başvuran, aynı gün içerisinde İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinin Cumhuriyet savcılığı önüne çıkarılmıştır. Başvuran, burada avukattan faydalanma ve sessiz kalma hakkı hususunda bilgilendirilmiştir. Başvuran, avukattan faydalanmak istemediğini ve sessiz kalmak istediğini belirtmiştir. Başvuran, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde psikolojik baskıya maruz kaldığına, avukattan faydalandırılmadığına ve hakları konusunda bilgilendirilmediğine dair savcıya şikâyetle bulunmuştur. Başvuran, avukat

ile görüşmek istediğini söylediğinde polisin kendisine avukatın ifade verilirken gelmek istemediğini söylediğini iddia etmiştir.

14. Başvuran, aynı gün içerisinde İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinde görev yapan hakimlerden biritarafından avukat yokluğunda sorgulanmıştır. Başvuran burada herhangi bir ifade vermeden önce avukatını görmek istediğini dile getirmiştir. Bu nedenle, başvuran sessiz kalmış ve ifade vermeyi reddetmiştir. Yapılan sorgu sonunda, hâkim başvuranın tutuklu yargılanmasına karar vermiştir.

15. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı, mülga Ceza Kanununun 125. maddesi kapsamında başvurayı Devletin birliğini bozmaya ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya matuf bir fiil işlemekle 4 Aralık 2003 tarihinde suçlayarak başvuran ve dört diğer kişi aleyhinde bir iddianameyi mahkemeye sunmuştur. Başvurana isnat edilen eylemler şu şekildedir: 16 Şubat 1999 tarihinde düzenlenen bir gösteri sırasında polis aracına ateş açmak, 6 polisin silahla yaralandığı 20 Şubat 1999 tarihindeki gösteriye katılmak, terör örgütü üyesi olmak, 1 Haziran 1999 tarihinde M. Y.'yi öldürmek ve terör örgütü adına zorla para toplamak.

16. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi ilk duruşmasını 17 Mart 2004 tarihinde gerçekleştirmiştir (dava no. 2003/332). Başvuran, bu duruşmada kendisine yöneltilen tüm suçlarla birlikte polise verdiği ifadeleri reddetmiştir. Başvuran, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde polislerce hazırlanan kendisini suçlar nitelikte bir ifadeyi imzalamaya zorlandığını ve avukat yardımı taleplerinin görmezden gelindiğini iddia etmiştir. Başvuranın avukatı, aynı zamanda, başvurana sorgu sırasında talep etmesine rağmen avukat sağlanmadığını belirtmiş ve bu iddiaları yargılamalar boyunca yinelemiştir. Başvuranın avukatı, aynı mahkeme önünde görülen farklı yargılamalar sırasında M. Y.'nin öldürülmesine ilişkin olarak S. N. tarafından verilen tanık ifadelerinde başvurana hiç benzemeyen şüpheli katil tasvirinin yer aldığını öne sürmüştür. Avukat, bu nedenle, başvuranın

suçsuz olduğunu savunmuş ve salınmasını istemiştir. Duruşma sonunda, mahkeme S. N.'nin 1999/285 no.'lu davada ifade vermesinden dolayı tanık olarak çağrılmasına gerek olmadığına zira her halükarda M. Y.'nin öldürülmesi hakkında çok fazla bilgisinin olmadığına hükmetmiştir. Aynı zamanda, mahkeme başvuranın tutukluluğunun devamına karar vermiştir. Mahkeme, ek olarak, başvuranın işkence gördüğü iddialarına ilişkin olarak Fatih Cumhuriyet Savcılığından soruşturma açılmasını talep etmiştir.

17. 30 Haziran 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 16 Haziran 2004 tarihli 5190 sayılı Kanun uyarınca, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır. Bu nedenle, başvuran aleyhinde açılan dava için 12. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi görevlendirilmiştir.

18. Başvuranın avukatı, Fatih Cumhuriyet savcısının polis memurları hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı yönünde karar verdiğini ve bu karara karşı itirazda bulundukları hususunda davayı yürüten mahkemeyi 25 Ağustos 2004 tarihinde görülen bir duruşmada bilgilendirmiştir.

19. 2003/332 no.lu dava aynı zamanda 12. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olan 1999/285 no.'lu dava ile 22 Kasım 2004 tarihinde görülen bir duruşmada birleştirilmiştir.

20. Başvuranın avukatı, Fatih Cumhuriyet savcısının kararına yaptıkları itirazın Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedildiği hususunda yargılamayı yürüten mahkemeyi 6 Nisan 2005 tarihinde görülen bir duruşmada bilgilendirmiştir.

21. Başvuranın avukatı, 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148 § 4 maddesi uyarınca avukat yokluğunda polis tarafından alınan ifadelerin şahıs tarafından bir hâkim ya da mahkeme önünde doğrulanmadıkça kullanılmaması gerektiğini 20 Temmuz 2005 tarihinde görülen bir duruşmada belirtmiştir. Başvuranın avukatı, mahkemeden başvuranın polise verdiği ifadeleri kullanmamasını talep etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme bu talebe cevap vermemiştir.

22. Yargılamayı yürüten mahkeme, başvurana kötü muamele yaptığı iddia edilen polis memurlarının kovuşturulmamasına hükmeden Fatih Cumhuriyet Savcılığının kararının bir kopyası 9 Kasım 2005 tarihinde görülen bir duruşmada almıştır. Başvuranın avukatı, aynı duruşmada, daha önce yaptığı savunmalara atıfta bulunarak Ceza Muhakemesi Kanunu doğrultusunda başvuranın polise verdiği ifadelerinin hiçbir ispat değeri olmadığını kaydetmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme bu hususta bir karar vermemiştir.

23. Başvuranın avukatı, başvurana ilişkin olarak toplanan delillerin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hükümlerini ihlal ettiğini ve bu delillerin yargılamalarda kullanılmaması gerektiğini bir kez daha 6 Mart 2006 tarihinde görülen bir duruşmada beyan etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme bu talebe cevap vermemiştir.

24. Cumhuriyet savcısı, 5 Haziran 2006 tarihinde görülen duruşmada esas hakkında mütalaasını okumuş ve mülga Ceza Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca başvurana suçlu bularak mahkûm etmiştir. Başvuranın avukatı ve diğer sanıkların bazı avukatları, Cumhuriyet savcısının davanın esasları hakkındaki mütalaasına cevaben savunmalarını hazırlamak için aynı duruşma sırasında süre talebinde bulunmuşlardır. Yargılamayı yürüten mahkeme, duruşmayı ertelemiş ve 26 Temmuz 2006 tarihinde görülecek olan duruşmaya kadar avukatlara ek süre tanımıştır.

25. Yargılamayı yürüten mahkeme, yargılanan diğer sanıkların iki farklı avukatının mahkemeyi müvekkillerden birinin İstanbul dışında başka duruşması olması ve diğer müvekkilin ise İstanbul'da farklı bir duruşmaya katılması gerekmesi nedeniyle 26 Temmuz 2006 tarihinde görülen bir duruşmaya katılamayacakları hususunda mahkemeyi bilgilendirdiğini belirtmiştir. Başvuranın avukatı, iki avukatın yokluğuna ve savunmalarını hazırlayamamalarına atıfta bulunarak, yargılamayı yürüten mahkemeden Cumhuriyet savcısının esaslara ilişkin verdiği mütalaasına cevaben yazılı savunmalarını yazmak için kısa bir süre talep etmiştir. Yargılamayı yürüten

mahkeme, iki avukatın mazeretini kabul etmiş, duruşmayı ertelemiş ve üç avukata da savunmalarını hazırlamaları için ek süre tanımıştır.

26. Cumhuriyet Savcısı, 13 Kasım 2006 tarihinde gerçekleştirilen duruşmada davanın esasına ilişkin mütalaasını okumuş ve önceki mütalaasını yinelemiştir. Başvuranın avukatı söz konusu duruşmaya katılmamıştır. Sanık M. A.'nın avukatı ve başvuran, savunmalarını hazırlamak için ek süre talep etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme duruşmayı ertelemiş ve bir daha ki duruşmaya kadar son bir kez ek süre tanıyacağını belirterek söz konusu talepleri kabul etmiştir.

27. Başvuranın avukatı, başvuranın polis nezaretindeyken işkenceye maruz kaldığını ve polis tarafından ifadesinin zorla imzalatırıldığını yineleyen yedi sayfalık bir savunmayı 12 Mart 2007 görülen bir duruşmada sunmuştur. Bu bağlamda, başvuranın avukatı söz konusu şekilde elde edilen ifadelerin delil olarak kullanamayacağını öngören Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148. maddesine atıfta bulunmuştur. Ek olarak, başvuranın avukatı aynı Kanun'un 148 § 4 maddesinin polis nezaretinde avukat yokluğunda alınan ifadelerin ifadeyi veren şahıs tarafından bir hâkim ya da mahkeme önünde doğrulanmadan kullanılması hakkında açık yasaklamaları öngördüğünü yinelemiştir. Avukat, ayriyeten, başvuranın polise avukat yokluğunda verdiği ifadelerin içeriğini hiçbir zaman kabul etmediğini belirterek yargılamayı yürüten mahkemeden bu ifadeleri kullanmamasını talep etmiştir. Başvuranın avukatına göre, yargılamayı yürüten mahkeme başvuranı mahkûm ederken söz konusu polise verilen ifadelere dayanırsa Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlali teşkil edilecektir. Aynı duruşmada, M. A.'nın avukatı müvekkili ile görüşmemesini ve dava dosyasının çok kalın olmasını sebep göstererek savunmasını hazırlamak için tekrardan ek süre istemiştir. Başvuranın avukatı, yargılamanın tekrar ertelenmesi durumunda sözlü beyanını bir daha ki duruşmada sunmak istediğini belirtmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, M. A.'nın avukatının

sunduğu gerekçeleri dikkate almış ve yargılamayı sonraki duruşmaya kadar erteleyerek avukata ek süre tanımıştır.

28. M. A.'nın avukatının mazeretini ve yargılamanın ertelenmesi talebini içeren bir faks yargılamayı yürüten mahkemeye 2 Temmuz 2007 tarihinde görülen duruşmada gönderilmiştir. Başvuranın avukatı söz konusu duruşmada hazır bulunmuştur ve savunmasını yineleyerek başvuran aleyhindeki delillerin yasaya aykırı olduğunu ve yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanılamayacağını kaydetmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme bu başvuruya cevap vermemiştir. Bunla birlikte, yargılamayı yürüten mahkeme M. A.'nın avukatının mazeretini kabul ederek, davayı ertelemiş ve avukata davanın esası hakkındaki savunmasını hazırlamak için ek süre tanımıştır.

29. Yargılamayı yürüten mahkeme, 8 Ekim 2007 tarihinde görülen duruşmada M. A.'nın avukatı tarafından yapılan ve M. A.'nın yeni bir avukat tarafından temsil edilmesini talep eden başvuruyu dikkate almıştır. Başvuranın avukatı duruşmada hazır bulunmuş ve önceki savunmasını yinelemiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, M. A.'ya yeni avukat atanması ve bu avukata savunmasını hazırlamak için süre verilmesi amacıyla duruşmayı ertelemiştir.

30. Başvuranın avukatı, 12 Aralık 2007 tarihinde duruşmada hazır bulunmuş ve savunmasını tekrar etmiştir. M. A.'nın yeni avukatı savunmasını hazırlamak için ek süre talebinde bulunmuş ve bu talep yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kabul edilmiştir.

31. Başvuranın avukatı, 2 Haziran 2008 tarihinde görülen duruşmada yargılamayı yürüten mahkemeye duruşmaya katılamamasının gerekçesini içeren bir faks göndermiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, M. A.'nın kötü muamele gördüğünü öne süren iddialara ilişkin olarak savunma tanığının ifadelerini dinlemiştir. M. A.'nın avukatı, tutukluluk azami süresine ilişkin olarak anayasaya aykırılık itirazında bulunmuştur. Yargılamayı yürüten mahkeme, M. A.'nın avukatı tarafından yapılan anayasaya aykırılık itirazını

incelemeye karar vererek, başvuranın avukatının mazeretini kabul etmiş ve avukata sözlü beyanını hazırlaması için ek süre tanımıştır.

32. Başvuranın avukatı, 19 Kasım 2008 tarihinde duruşmada hazır bulunmuş ve beyanlarını tekrar etmiştir. M. A.’nın avukatı, yargılamayı yürüten mahkemeden ek bir soruşturma yürütmesini ve M. Y.’nin öldürülmesinin açıklığa kavuşturulması amacıyla S. N.’nin tanık olarak dinlenmesini talep etmiştir. Söz konusu avukat, savunmasını hazırlamak için ek süre talep etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, anayasaya aykırılık itirazını reddetmiş ve M. A.’nın avukatına savunmasını hazırlamak için süre tanıyarak yargılamayı ertelemiştir.

33. Başvuranın avukatı, 19 Aralık 2008 tarihinde görülen duruşmada hazır bulunmuş ve önceki beyanlarını tekrar etmiştir. Ancak, M. A.’nın başka bir avukatı da aynı zamanda duruşmada hazır bulunmuş ve savunmasını hazırlamak için ek süre talebinde bulunmuştur. Yargılamayı yürüten mahkeme ertelenmiş ve avukata ek süre tanımıştır.

34. 12. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi 13 Şubat 2009 tarihinde başvuranın suçlarını sabit bulmuş ve mülga Ceza Kanununun 125. maddesi kapsamında başvurunu Devletin birliğini bozmaya ve Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya matuf bir fiil işlemesi gerekçesiyle başvurunu ömür boyu hapis cezasına mahkûm etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme kararının “delil” kısmında diğer deliller olarak “yargılamalar sırasında sanığın verdiği ifadeleri” dâhil etmiştir. “Delillerin ve gerekçelerin değerlendirilmesi” başlıklı kısımda, yargılamayı yürüten mahkeme, sanıklardan biri olan M. Z. Ç.’nin mahkemeye 12 Mayıs 2004 tarihinde bir mektup gönderdiğine ve bu mektupta M. Y.’nin Ma. Y., F. A. ve M. H. tarafından kaçırılarak öldürüldüğünü belirttiğine dikkat çekmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, otopsi raporunun, olay yeri çiziminin ve M. Y.’yi öldürülmekte kullanılan silahın daha önce 20 Şubat 1999’da gösteride kullanılan silahla aynı silah olduğunu tespit eden polis raporunun verilen ifadeleri doğruladığı kanaatine

varmıştır. İlgili mahkeme, davalıların yargılama sırasında suçluluğunu yalanlamasının yukarıda bahsedilen deliller ışığında reddedilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

35. Yargılamayı yürüten mahkeme, örgütsel niteliğe ilişkin belgelere ve başvuranın el yazısıyla yazılmış bomba mekanizmasının kurulumunu anlatan belgelerin yanı sıra yasa dışı örgütün faturalarının bulunduğu dikkat çekmiştir. Tanıkların ve mağdurların ifadeleri ile deliller ışığında, mahkeme sanık olan M. Z. Ç ve Ma. Y.’nin kendi kendilerine ve başvuranın emri üzerine yasa dışı örgüt adına zorla para topladığını ya da toplamaya teşebbüs ettiğini tespit etmiştir. Başvuranın, M. Z. Ç. ve Ma. Y.’nin 20 Şubat 1999 tarihindeki gösteriye katılması ve yasa dışı örgütteki mevkilerini göz önünde bulundurarak, yargılamayı yürüten mahkeme M. Y.’nin cinayetinin ve haraç toplanılmasının mülga Ceza Kanunu’nun 125. maddesinde belirtilen suça ilişkin somut bulgular bakımından “yeteri kadar ağır” olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir.

36. Son olarak, yargılamayı yürüten mahkeme, kararının “mahkûmiyet” kısmında başvuranın yasa dışı örgüt üyesi olduğuna, dağdaki kamplarda askeri eğitim aldığına, 16 Şubat 1999 tarihinde yasa dışı örgüt adına gösterilere katılıp burada polis aracına ateş açtığına, 20 Şubat 1999 tarihinde beş polisin yaralanmasına sebebiyet verdiği ve bu olay yerinde bulunan üç mermi kovanının 1 Haziran 1999 tarihinde M. Y.’yi öldürmek için kullanılan silahtan ateşlendiğine hükmetmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, kararının bu kısmında hiçbir delili değerlendirmemiştir.

37. Taraflar tarafından Mahkemeye sunulan belgeler arasında, yargılamayı yürüten mahkemenin kararında ne “deliller” kısmında ne de “delillerin ve gerekçelerin değerlendirilmesi kısmında” delillerin listesinin bir nüshası bulunmamaktadır. Ek olarak, yargılamayı yürüten mahkeme başvuranın avukatı tarafından yapılan savunmalara ilişkin olarak hiçbir atıfta bulunmamış ve sadece başvuranın mahkeme önündeki savunmasında suçlamaları reddettiğini belirtmiştir. Benzer bir şekilde, yargılanan on beş

sanıktan on ikisi polise verdikleri kendilerini suçlayıcı ifadeleri yargılamayı yürüten mahkeme önünde yalanlamış fakat mahkeme bu hususta hiçbir değerlendirmede bulunmamıştır.

38. Önce İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi ve daha sonra 12. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi her duruşmanın sonunda başvuranın tutukluluğunu re'sen ya da başvuranın başvurusunun ardından değerlendirmiştir. Başvurana isnat edilen suçların ciddiyeti ve niteliği, başvuranın bu suçları işlediğine dair kuvvetli şüpheyi ve delillerin durumunu göz önünde bulundurarak, başvuranın tutukluluğunun devamına karar vermiştir. Başvuran, iki sefer tutukluluğunun devamına ilişkin olarak 12 Mart 2007 ve 8 Ekim 2007 tarihli ağır ceza mahkemesinin kararına 14 Mart ve 15 Ekim 2007 tarihlerinde itiraz etmiştir. 13. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, başvuranın iki itirazı da sırasıyla 21 Mart 2007 ve 24 Ekim 2007 tarihlerinde çekişmeli olmayan bir şekilde sıradan gerekçelerle reddetmiştir. İnceleme, her ne kadar Cumhuriyet savcısına söz konusu hususta danışılrsa da başvuran ya da avukatı dinlenmeden sadece dava dosyası temelinde yapılmıştır. Ek olarak, başvurunun tutukluluğuna ilişkin olarak Cumhuriyet savcısından alınan mütalaa başvurana bildirilmemiştir.

39. Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararını 27 Nisan 2010 tarihinde onamıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. Avukata erişim hakkına ilişkin hükümler

40. Mülga Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (1412 sayılı Kanun) ilgili hükümleri olan 135, 136 ve 138. maddeleri uyarınca yakalanan kişi veya şüpheli polis tarafından gözaltına alındığı andan itibaren avukata erişim hakkına sahip olur. Ceza usulüne ilişkin yönetmeliği değiştiren 18 Kasım 1992 tarihli 3840 sayılı Kanun'un 31. maddesi uyarınca, yukarıda anılan

hükümler Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yetki alanına giren suçları işlemekle itham edilen şahıslar için geçerli değildir. 4928 sayılı Kanun uyarınca, Devlet Güvenlik Mahkemeleri önünde yargılamalar sırasında şüphelinin avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama 15 Temmuz 2003 tarihinde kaldırılmıştır (bk., *Salduz/Türkiye* [BD], no. 36391/02, §§ 27-29, AİHM 2008).

**B. Polis nezaretinde avukat yardımı hakkından feragat etmeye ilişkin
Anayasa Mahkemesinin ilgili içtihadı**

41. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu mevcut davaya çok benzer bir durumu 2013/2319 sayılı başvuruda ele almıştır. İki dava da yargılama öncesi polise ifade vermeden önce avukat yardımından faydalanma hakkından feragat edilmesinin geçerliliğini ve bu şekilde elde edilen delillerin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanılmasını konu almıştır. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 8 Nisan 2015 tarihinde kararını vererek temyiz talebinde bulunan tarafın polis nezaretindeyken avukata erişememesi dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi 1 ve 2. Bölümü 2013/2319 sayılı başvuruda temyiz talebinde bulunan taraf ile beraber aynı ceza yargılamalarında yargılanan ve mahkûm edilen tarafların adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine 8 ve 9 Eylül 2015 tarihinde karar vermiştir. Yukarıda anılan üç kararda da sunulan gerekçeler birbirine oldukça benzerdir. Ancak, iki davada başvuran ve temyize giden şahsın polise verdikleri ifadelerinde avukatlarının olmasını istemediklerini belirten ayrı bir belge imzalaması sebebiyle 2013/2541 sayılı başvuru ve somut başvuru birbirine benzemektedir. Anayasa Mahkemesine yapılan başvurunun ayrıntıları aşağıda verilmiştir.

42. Söz konusu davada, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan başvuru yasa dışı örgüt adına iki şahsı öldürme şüphesiyle 14

Mayıs 2004 tarihinde gözaltına alınmıştır. Aynı gün içerisinde bireysel başvuruda bulunan başvurucu avukat yardımı istemediğini belirten bir belge imzalamıştır. Ertesi gün başvurucu avukatı yokluğunda polise kendini suçlayıcı ifadeler vermiştir. İfade tutanağına göre, başvurucu sessiz kalma ve avukat yardımından faydalanma hakkının olduğu hususunda bilgilendirilmiş fakat başvurucu avukat yardımından faydalanmak ya da sessiz kalmak istememiştir. Buna müteakip, başvurucu Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine avukat yokluğunda ifade vererek cinayete karıştığını yalanlamıştır. Başvurucu yargılama önündeki bu duruşunu sürdürerek polise verdiği tüm ifadeleri reddetmiştir. Söz konusu başvuruya (sayı no. 2013/2541) ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin kararının ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“...

86. Başvurucuya ait ifade tutanağında, 1412 sayılı mülga Kanun’un 135. maddesinde düzenlenen ifade vermeye ilişkin kurallar ve haklar belirtilmektedir. Başvurucunun kolluk ifade tutanağında, bir avukatın hukuki yardımından yararlanmak istemediği hususu matbu olarak yer almaktadır.

87 Bununla birlikte, başvurucu gözaltı sonrasında 18/5/2004 tarihinde Cumhuriyet savcısına verdiği ifadesinde, gözaltına alınmasını müteakiben hemen avukatla görüşmek istemediğine dair tutanak imzalatıldığını, sonrasında psikolojik ve fiziksel baskı altında ifade tutanaklarını imzalamak zorunda kaldığını, ifade tutanağının içeriğini ve isnat edilen suçlamaları kabul etmediğini beyan etmiştir.

88 Başvurucu ve diğer şüpheliler hakkında İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen 14/6/2004 tarihli iddianamede isnat edilen suçun işlenişine dair anlatım genel olarak gözaltı ifadelerine dayanmaktadır. Mahkûmiyet kararının gerekçesi dikkate alındığında, gözaltı ifadelerinin belirleyici biçimde hükme esas alındığı görülmektedir.

89 AİHM, soruşturma aşamasındaki ikrarın, kötü muamele veya işkence altında verildiği belirtilerek hâkim önünde reddedilmesi hâlinde bu konu irdelenmeksizin esasa geçilerek ikrarın dayanak olarak kullanılmasını bir eksiklik olarak değerlendirmiştir (Hulki Güneş/Türkiye, B. No: 28490/95, 19/6/2003, § 91).

...

91. Bu kapsamda, başvurucunun gözaltında kötü muameleye maruz kaldığı ve bu nedenle ifade tutanağını imzaladığı yönündeki iddialarını doğrulayan somut bir bulgu sunulmamıştır. Başvurucunun bu iddialar temelinde insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamelede bulunma yasağının ihlal edildiği yönünde ayrı bir şikâyeti de bulunmamaktadır.

92 AİHM'e göre de işkence ve kötü muamele yasağı kapsamındaki şikâyetlerin kabul edilemez bulunması nedeniyle incelenmemiş olması, belirtilen koşulların adil yargılanma hakkı açısından göz önünde bulundurulmasına engel teşkil etmez (Kolu/Türkiye, B. No: 35811/97, 2/8/2005, § 54).

93 Başvurucu, diğer sanıklarla birlikte, yasa dışı bir örgütün amacı doğrultusunda iki kişiyi öldürmek ve böylece anayasal düzeni zorla değiştirmeye teşebbüs etmek suçunu işlemekle suçlanmış ve yargılama sonunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

94 Yargılama sırasında suçsuz olduğunu ve suçla ilgisini ortaya koyan delil bulunmadığını savunan başvurucunun, gözaltı sonrasında Cumhuriyet savcısı ve hâkim huzurunda kolluk ifadelerini kabul etmediği, tehdit ve zorlamayla ifade tutanaklarının imzalatıldığını belirttiği görülmektedir.

95 Başvurucunun polise verdiği savunmaları ve şüpheli olarak gözaltına alınan ancak haklarında kamu davası açılmayan kişilerin beyanları ile avukata erişim imkânının sağlanmadığına ilişkin diğer iddialar irdelenmeksizin anılan ifadeler hükme esas alınmıştır.

96 Bu çerçevede, suçlamanın niteliği ve cezanın ağırlığı ile gözaltı sonrası savunma ve beyanları dikkate alındığında başvurucunun dört günlük gözaltı sırasında bilinçli ve anlayışlı bir biçimde avukat yardımı istemeyerek ifade vermeyi kabul ettiği her türlü şüpheden uzak görünmemektedir. Başvurucunun bu vazgeçmenin sonuçlarını makul olarak öngörebildiği somut olarak ortaya konulamamıştır.

97 Başvurucunun kabul etmediği ifadesinin mahkûmiyetine dayanak oluşturduğu, daha sonra sağlanan avukat yardımı ve yargılama usulünün diğer güvencelerinin soruşturmanın başında savunma haklarına verilen zararı gideremediği görülmektedir.

98 Yargılama devam ederken yürürlüğe giren 5271 sayılı Kanun'un 148. Maddesinin (4) numaralı fıkrası, kovuşturma aşamasında savunmanın etkinliğini

sağlayacak nitelikte ise de dava, anılan ifadelerin oluşturduğu çerçevede sonuçlanmış ve bu durum temyiz aşamasında değerlendirilmemiştir.

99 Başvurucunun gözaltında avukat yardımından yararlanamaması ve bu nedenle savunma haklarına verilen zarar, yargılamanın bir bütün olarak adil olmasını engellemiştir. Bu sebeple, yargılamanın daha sonraki aşamalarında adil yargılanma hakkının diğer güvencelerinin yerine getirilip getirilmediğinin ayrıca incelenmesine gerek görülmemiştir.

...”

C. Hazırlık soruşturması sırasında toplanan delillerin ispat değeri

43. 1 Haziran 2005 tarihine kadar yürürlükte olan mülga Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 247. maddesinin Yargıtay tarafından yorumlaması uyarınca, polise ya da savcılığa yapılan herhangi bir ikrarın ifade kayıtları kovuşturma için delil olarak kabul edilebilmesi için bir hâkim önünde yinelenmesi gereklidir. Eğer ikrar yinelenmez ise, söz konusu kayıtlar mahkeme önünde delil olarak sunulamaz ve mahkûmiyet kararını desteklemek için temel alınamaz. Buna ek olarak, mahkeme önünde bir itiraf yenilense dahi tek başına belirleyici bir delil olarak değerlendirilemez ve ek delillerle desteklenmesi gereklidir (bk., *Dikme/Türkiye*, no. 20869/92, § 38, AİHM 2000-VIII).

44. 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (5271 sayılı Kanun) 148. maddesi şu şekildedir:

“Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu [özgür iradeyi] engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez

Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.

...”

45. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Sanığın önceki ifadesinin okunması” başlıklı 213. maddesi şu şekildedir:

“[Sanığın ifadeleri] Arasında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafinin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilir.”

46. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Delilleri takdir yetkisi” başlıklı 217. maddesi şu şekildedir:

“ Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.”

D. Yargılama öncesi tutukluluğa ilişkin hükümler

47. Yargılama öncesi tutukluluk, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 100. ve devamındaki maddelerinde düzenlenmektedir (yargılama öncesi tutukluluğun yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden önce benimsenen uygulama ve ilgili iç hukuka ait açıklamalar *Çobanoğlu ve Budak/Türkiye*, no. 45977/99, §§ 29-31, 30 Ocak 2007 davasında bulunabilir.).

48. 100. madde uyarınca, bir şahıs yargılanma öncesi aşamada ancak iki koşul sağlanırsa tutuklanabilir: söz konusu suçu şahsın işlediğine dair kuvvetli bir şüphe varsa ve tutukluluk için gerekçeler varsa.

49. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 100 § 2 maddesi uyarınca, aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir: şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa ya da şüpheli veya sanığın davranışları delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması

girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluşturunca. Ancak, 5271 sayılı Kanun'un 100 § 3 maddesinde ayrıntılı olarak listelenen suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe varsa, tutuklama nedeni var sayılabilir.

50. Söz konusu dönemde yürürlükte olan 101. madde uyarınca, soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. Aynı maddenin 5. fıkrası, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100 ve 101. maddelerine ilişkin olarak verilen kararlara karşı itirazda bulunabileceğini belirtmektedir. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir (104 § 1 madde). Bu tarz başvuruları reddeden kararlara itiraz edilebilir (104 § 2 maddenin son cümlesi).

51. Tutukluluğun incelenmesine ilişkin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 108. maddesi aşağıdaki gibidir:

“(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak, şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle karar verilir.

(2) Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkra da öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.

(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkra da öngörülen süre içinde de re'sen karar verir.”

52. Ek olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 267. maddesi uyarınca ister tutuklunun talebi üzerine ister hür iradesi (*proprio motu*) üzerine tutukluluk haline ilişkin her karar aleyhinde itirazda bulunulabilir. Söz konusu itiraz ilk olarak aleyhinde itirazda bulunulan kararı veren aynı hâkim ve mahkeme tarafından incelenir. Kararına itiraz edilen hâkim veya

mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse itirazı incelemeye yetkili olan merciye gönderir.

53. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “koruma tedbirleri nedeniyle tazminat “ başlığı altındaki 141. maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler.”

54. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 142. maddenin 1. fıkrası uyarınca:

“Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde [Devlete karşı] tazminat isteminde bulunulabilir.”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’NİN 5 § 3 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

55. Başvuran, yargılama öncesi tutukluluk süresinin aşırı derecede uzun olduğuna ilişkin şikâyetle bulunmuştur. Başvuranın dayandığı Sözleşme’nin 5 § 3 maddesi aşağıdaki gibidir:

“İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkes ... makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Serbest bırakma, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.”

56. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme’nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme, ayrıca, başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de

bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

57. Hükümet, başvurana istinat edilen suçların ciddi bir nitelikte olduğunu ve bu nedenle tutukluluğunun devamının daha fazla suç işlemesinin önlenmesi ya da kaçmasının önüne geçilmesi için gerekli olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda, Hükümet başvuran aleyhindeki somut ve inandırıcı delilleri işaret etmiştir. Söz konusu deliller şu şekildedir: sahte kimlik kartı, 40 gram siyanür, başvuranın el yazısıyla yazılmış bomba yapımını anlatan ve gösteren çizimler, başvuranın İran’a gitmek için kullandığı ve fotoğrafının olduğu sahte pasaport, aynı davadaki sanıkların ifadeleri, söz konusu sanığın evinde bulunan ve başvuran tarafından 20 Şubat 1999 tarihindeki gösterilerde kullandığı silah. Bu hususlar çerçevesinde, yargılamayı yürüten mahkeme, başvuranın kaçmasının yüksek bir olasılık olarak değerlendirmiş ve ağır suçlarla itham edilen başvuranın daha fazla suç işlemesini önlemeyi amaçlamıştır. Yargılamayı yürüten mahkeme, kamu düzenini korumayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda, mahkeme başvuranın tutukluluğunu haklı gerekçelerle uzatmaya karar vermiş ve yargılamaları yürütürken özel özen göstermiştir.

58. Mahkeme, başvuranın Sözleşme’nin 5 § 3 maddesi anlamındaki tutukluluğunun 13 Kasım 2003 tarihinde yakalandığı zaman başladığını gözlemlemektedir. Sözleşme’nin 5 § 3 maddesi kapsamında, başvuran İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi 13 Şubat 2009 tarihinde mahkûmiyet kararı verene kadar tutuklu tutulmuştur. Bu tarihten itibaren, başvuran Sözleşme’nin 5 § 1 (a) maddesi anlamında “yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında” tutuklu tutulmuş olup, söz konusu tutukluluk süresi Sözleşme’nin 5 § 3 maddesi kapsamına girmemektedir (bk. *Solmaz/Türkiye*, no. 27561/02, § 34, 16 Ocak 2007). Bu nedenle, başvuranın yargılama öncesi tutukluluk süresi beş yıl üç ay sürmüştür.

59. Mahkeme, daha önce Türkiye aleyhinde açılan birçok davada benzer şikâyetleri incelediğine ve Sözleşme’nin 5 § 3 maddesinin defalarca ihlal

edildiğini tespit ettiğine dikkat çekmektedir (bk. *Ali Hıdır Polat/Türkiye* no. 61446/00, § 24, 5 Nisan 2005; *Dereci/Türkiye*, no. 77845/01, §§ 38-39, 24 Mayıs 2005; ve *Murat Özdemir/Türkiye*, no. 60225/11, §§ 38-39, 15 Nisan 2014). Mahkeme, somut davayı incelemesinin ardından yukarıda belirtilen kararlarda yer alan tespitlerinden ayrılmasını gerektirecek herhangi bir durum görmemektedir.

60. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN 5 § 4 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

61. Başvuran, yargılama öncesi tutukluluğunu inceleyen yargılamaların Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin gereklerine uygun olmadığı hususundan şikâyetçi olmuştur. Söz konusu hüküm aşağıdaki gibidir:

“4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.”

62. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

63. Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin sadece bir şahsın tutukluluğunu uzatan kararlar aleyhinde yapılan itirazın ardından açılan bir mahkeme önündeki(itiraz mercilerinin) yargılamalara uygulandığını yineler (bk. *Altınok/Türkiye*, no. 31610/08, § 39-40, 29 Kasım 2011).

64. Bu nedenle, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi; İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinin 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesi uyarınca başvuranın tutukluluğunu her otuz günde bir re'sen ve duruşma yapmadan inceleyen kararlarına uygulanamaz (bk., yukarıda alıntılanan *Altınok*, § 40).

65. Mahkeme somut başvurunun bu kısmını Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi hükümleri uyarınca konu bakımından bağdaşmaz (*ratione materiae*) bulup, Sözleşme'nin 35 § 4 maddesi uyarınca reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.

66. Mahkeme başvuranın, tutukluluğunu uzatan 12 Mart ve 8 Ekim 2007 tarihli yargılamayı yürüten mahkemenin kararları aleyhinde itirazda bulunduğuna dikkat çeker. Söz konusu itirazlar, sırasıyla 21 Mart ve 24 Ekim 2007 tarihlerinde 13. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Somut başvurunun 24 Nisan 2008 tarihinde yapıldığını göz önünde bulundurarak, Mahkeme başvuranın 21 Mart 2007 tarihli karara ilişkin şikâyetlerini Sözleşme'nin 35. maddesinde öngörülen altı ay süre sınırı içerisinde sunmadığını tespit etmiştir (bk., *Ali Rıza Kaplan/Türkiye*, no. 24597/08, § 27, 13 Kasım 2014).

67. Dolayısıyla, Mahkeme başvurunun bu kısmının Sözleşme'nin 35 §§ 1 ve 4 maddesi uyarınca, zaman aşımına uğraması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğine karar verir.

68. Sonuç olarak, Mahkemenin Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamındaki incelemesi sadece 24 Ekim 2007 tarihli karar ile kısıtlıdır. Mahkeme, başvurunun bu kısmının Sözleşmenin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını not etmektedir. Mahkeme, ayrıca, başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

B. Esas Hakkında

69. Başvuran, yargılama öncesi tutukluluğunu inceleyen yargılamaların gerçekten çekişmeli olmadığını ve silahların eşitliği ilkesini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Başvuran, söz konusu yargılamalarının dava dosyası temel alınarak yürütüldüğünü, ne avukatının ne de kendisinin bu yargılamalara

katılamadığını ve bu yüzden tutukluluğunun devamının kanuna uygunluğuna itiraz etme şansından mahrum edildiğini belirtmiştir. Ek olarak, her ne kadar ulusal mahkemeler başvuranın tutukluluğunun devamına ilişkin savcının fikrini almış olsa da söz konusu savcının mütalaası başvurana fikir bildirmesi için iletilmemiştir.

70. Hükümet, bir hukuk yolunun etkili olmasının olumlu sonuç çıkıp çıkmamasına bağlı olmadığını ileri sürmüştür. Hükümete göre, silahların eşitliği ilkesine, başvuranın tutukluluğunun devamının kanuna uygunluğuna itiraz etme olanağı sunulduğu için uyulmuştur.

71. Başvuranın tutukluluğuna ilişkin itirazlarını inceleyen itiraz mercii önünde hazır bulunamamasına ilişkin olarak; Mahkeme, başvuranın itirazının sözlü bir duruşma yapılmadan 24 Ekim 2007 tarihinde 13. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedildiğini yinelemektedir. Ancak başvuran, itiraz mercii'nin itirazlarını incelemesinden on altı gün önce yargılamayı yürüten mahkeme önünde hazır bulunmuştur (bk., *Çatal/Türkiye*, no. 26808/08, § 41, 17 Nisan 2012, ve *Öner Aktaş/Türkiye*, no. 59860/10, § 46, 29 Ekim 2013). Mahkeme, aynı zamanda, itiraz mercii incelemesinin savcı, başvuran ve başvuranın avukatı yokluğunda yürütüldüğünü gözlemlemektedir (bk. *Rahbar-Pagard/Bulgaristan*, no. 45466/04 ve 29903/04, § 67, 6 Nisan 2006). Bu şartlar altında ve itiraz mercii önünde başvuranın bizzat bulunmasını gerektirebilecek diğer unsurların olmamasını göz önünde bulundurarak; Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında itiraz mercii nezdinde ek bir sözlü duruşmaya gerek olmadığı kanaatindedir (karşılaştırınız, *Naimdzhon Yakubov/Rusya*, no. 40288/06, § 75, 12 Kasım 2015, ve *Kolomenskiy/Rusya* no. 27297/07, § 98, 13 Aralık 2016).

72. Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme söz konusu yargılamalar sırasında sözlü duruşma yapılmamasının yargılamaların çekişmeli olması niteliğini zedelediğine karar vermektedir.

73. Cumhuriyet savcısının mütalaasının başvurana iletilmemesine ilişkin olarak; Mahkeme, somut davanın Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlalinin tespit edildiği *Altınok* (yukarıda anılan, §§ 57-61) davasında bulunan benzer hususları gündeme getirdiğini kaydetmektedir. Bu kapsamda, Mahkemenin söz konusu davadaki tespitlerinden ayrılmayı gerektirecek bir durum bulunmamaktadır.

74. Buna göre Mahkeme, mevcut davada, başvuranın tutukluluğunun yasaya uygunluğuna dair açılan inceleme yargılamalarında Cumhuriyet savcısının mütalaasının başvuran veya avukatına bildirilmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiği kanaatindedir.

III. SÖZLEŞME'NİN 5 § 5 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

75. Başvuran, ek olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında iç hukuk sisteminde tazmin talep edebileceği bir hukuk yolunun olmamasından şikâyetçi olmuştur. Başvuran, Sözleşmenin 5 § 5 maddesine dayanmıştır.

“5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir.”

76. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

77. Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1, 2, 3 veya 4. fıkralarına aykırı bir şekilde özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kişiye tazminat talebinde bulunma imkânının sağlanması halinde, 5. maddenin 5. fıkrasına uyulmuş olunacağını hatırlatmaktadır (bk., *Wassink/Hollanda*, 27 Ekim 1990, § 38, Seri A no. 185-A, ve *Houtman ve Meeus/Belçika*, no. 22945/07, § 43, 17 Mart 2009). Dolayısıyla, 5. fıkra da yer verilen tazminat hakkı, 5. maddenin önceki fıkralarından birinin ya bir ulusal mercice ya da Sözleşme makamlarınca ihlalinin tespit edilmiş olması koşuluna dayanmaktadır (bk., *Stanev/Bulgaristan* [BD], no. 36760/06, § 182, AİHM 2012).

78. Somut davaya ilişkin olarak, Mahkeme başvuranın yargılama öncesi tutukluluğunun aşırı uzun olmasından dolayı Sözleşme'nin 5 § 3 maddesinin ihlalini ve Cumhuriyet savcının mütalaasının başvurana iletilmemesinden dolayı Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlalini tespit ettiğini yinelemektedir.

79. Mahkeme bu şikâyetlerin Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Ayrıca, Mahkeme kabul edilemezliğe ilişkin başka herhangi bir gerekçe de bulunmadığını kaydetmektedir. Dolayısıyla, şikâyetlerin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

80. Başvuranın şikâyetlerinin Sözleşme'nin 5 § 5 maddesi ile birlikte Sözleşme'nin 5 § 3 maddesini ilgilendirdiği ölçüde; Mahkeme başvurunun yapıldığı süre zarfında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 § 1 (d) maddesinin, özellikle başvuran söz konusu hukuk yolunu mahkûmiyet kararı 27 Nisan 2010 tarihinde kesinleşene kadar kullanamaması nedeniyle, başvurana yargılama öncesi tutukluluğunun aşırı uzun olmasına karşılık olarak ulusal düzeyde icra edilebilir bir tazmin hakkını sunmadığına dikkat çekmektedir.

81. Bu nedenle, Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi ile birlikte 5 § 5 maddesi ihlal edilmiştir.

82. Başvuranın Sözleşme'nin 5 § 5 ile birlikte Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiğini iddia ettiği şikâyetlerine ilişkin olarak; Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesinin savcının mütalaasının iletilmemesi hususunda inceleme yargılamalarındaki usuli eksikliklerin sonucu olarak oluşan zararlara karşılık tazmin arama olanağı sunmadığına daha önce hükmettiğine dikkat çeker (bk. yukarıda anılan, *Altınok*, §§ 66-69, ve *Hebat Aslan ve Firas Aslan/Türkiye*, no. 15048/09, § 93, 28 Ekim 2014). Bu tespitlerinden ayrılmayı gerektirecek bir durum bulunmamaktadır.

83. Bu nedenle, Mahkeme somut davada Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi ile birlikte 5 § 5 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 6 § 1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

84. Başvuran, yargılamaların süresinin Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen “makul süre” gerekliliğine uygun olmadığından şikâyet etmiştir. Söz konusu madde, ilgili olduğu kadarıyla, aşağıdaki gibidir:

“Herkes davasının, ... kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan ... bir mahkeme tarafından ... makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir...”

85. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

86. Mahkeme, ilk başta, *Ümmühan Kaplan/Türkiye* (no. 24240/07, 20 Mart 2012) davasında uygulanan pilot karar usulünün ardından Türkiye’de yeni bir iç hukuk yolunun tanıdığını gözlemlemiştir. Mahkeme, *Turgut ve Diğerleri/Türkiye* (no. 4860/09, 26 Mart 2013) davasında vermiş olduğu kararda, başvuranların yeni hukuk yolu olmak üzere iç hukuk yollarını tüketmedikleri gerekçesiyle yeni bir başvurunun kabul edilemez olduğuna hükmetmiştir. Bu kararı verirken Mahkeme özellikle, bu yeni hukuk yolunun *muhtemel surette* ,(a priori) erişilebilir olduğunu ve yargılamanın uzunluğuna ilişkin şikâyetler için makul bir tazmin imkânı sunabildiğini değerlendirmiştir.

87. Mahkeme, *Ümmühan Kaplan* (yukarıda anılan, § 77) davasındaki kararında, yeni hukuk yolunun yürürlüğe girmesinden önce Hükümete hâlihazırda tebliğ edilmiş olan davalar kapsamındaki benzer şikâyetleri yine de normal usul doğrultusunda inceleyebileceğine dikkat çektiğini

belirtmektedir. Ayrıca, Mahkeme mevcut davada Hükümetin yeni iç hukuk yolu bakımından bir itirazda bulunmadığını kaydetmektedir. Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme, mevcut davanın incelenmesine devam etmeye karar vermiştir (bk. *Rıfat Demir/Türkiye* no. 24267/07, §§ 34-36, 4 Haziran 2013).

88. Mahkeme, şikâyetin bu kısmının Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını not etmektedir. Mahkeme, ayrıca, şikâyetin kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

B. Esas Hakkında

89. Başvuran, kendisi aleyhinde açılan cezai yargılamaların makul bir süre içinde sonuçlanmadığı hususunda şikâyetçi olmuştur.

90. Hükümet, davanın karmaşıklığı, sanıkların sayısı ve başvurana yöneltilen suçların ciddiyeti göz önünde bulundurulduğunda yargılamaların uzunluğunun makul olmadığını düşünölemeyeceğini öne sürmüştür. Hükümete göre, söz konusu zamanda yürürlükte olan Türk hukuku yargılamayı yürüten mahkemeye sanıkların nihai savunmalarını dinlemeden karar verme yetkisi vermediği için, başvuranın da dâhil olduğu suçlanan şahıslar nihai savunmalarını sunmak için ek süre talebinde bulunarak yargılamaları kasıtlı olarak geciktirmiştir. Hükümet, bu iddiasını desteklemek adına iç hukukta yer alan herhangi bir hükme atıfta bulunmamıştır. Bu bağlamda, Hükümet yargılamayı yürüten mahkemenin sanıkların başvurusunu kabul ederek yargılamalardaki son on duruşmada sanıklara savunmalarını hazırlamak için ek süre tanıdığına dikkat çekmiştir. Hükümet savunmalarını sunmamak için mazeret öne süren sanıkların gecikmeye yol açması sebebiyle, gecikmeden yetkili makamların sorumlu tutulamayacağını savunmuştur.

91. Mahkeme, yargılamaların uzunluğunun makullüğünün davanın karmaşıklığı ile başvurular ve ilgili mercilerin hareketleri kriterlerine istinaden söz konusu davanın koşulları ışığında değerlendirilmesi gerektiğini yinelemektedir (bk., diğer yetkililer arasında, *Pélissier ve Sassi/Fransa* [BD], no. 25444/94, § 67, AİHM 1999-II).

92. Mahkeme, dikkate alınması gereken sürenin, 13 Kasım 2003 tarihinde başvurunun tutuklanması ile başladığını ve 27 Nisan 2010 tarihinde Yargıtayın nihai kararını verdiği zaman sona verdiğini gözlemlemektedir. Dolayısıyla, söz konusu süre iki aşamalı yargı yetkisi düzeyinde altı yıl ve altı aya yakın bir süre boyunca devam etmiştir. Mahkeme, aynı zamanda, ceza mahkemesi önündeki davanın özellikle karmaşık olmadığını kaydetmektedir.

93. Hükümetin söz konusu iddiasını destekleyememesi ışığında; Mahkeme Türkiye’de savunmalarını hazırlamak için ek süre talebinde bulunan sanıkların veya avukatlarının her birine ve her seferinde bu süreyi tanımalarının ceza mahkemeleri için söz konusu zamanda bir yasal yükümlülük olup olmaması hususunda bir karar vermeyi gerekli görmemektedir. Her halükarda, Mahkeme söz konusu yorumlamanın, yargılamaların devamının mahkemelerin bu duruşmaların sonsuza dek(ad infinitum) ertelenmesini zorunlu kılan sanıkların ve avukatlarının başvurularına bağlı kılındığını ve bu nedenle ceza yargılamalarında kısır bir döngüye yol açtığını değerlendirmektedir. Mahkemenin, bu yüzden, söz konusu yorumlamanın geçerliliğine dair ciddi şüpheleri vardır. Bu nedenle, Mahkeme söz konusu yargılamaları Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi kapsamında yargılamaların uzunluğuna ilişkin yerleşik içtihadı ışığında inceleyecektir.

94. Başvurunun yargılamadaki davranışlarına ilişkin olarak, Mahkeme yerleşik içtihadı kapsamında başvurunun iç hukuk kapsamında kendisine sağlanan hukuk yollarının tamamını kendi çıkarını savunmak için kullanmasının, yargılamanın kasıtlı olarak engellenmesi amacı taşımadıkça,

eleştirilemeyeceğini yinelemektedir (bk. *Pishchalnikov/Rusya*, no. 7025/04, § 50, 24 Eylül 2009 ile *Yağcı ve Sargın/Türkiye*, 8 Haziran 1995 tarihli karar, Seri A no. 319-A, § 66). Somut davada, Hükümet, sanıkların sürekli olarak nihai savunmalarını hazırlamak için ek süre talebinde bulunmasının, yargılamayı yürüten mahkemenin söz konusu başvuruları iç hukuk kapsamında kabul etme yükümlülüğü taşıması nedeniyle gecikmeye sebebiyet verdiğini savunmuştur.

95. Bu bağlamda, Mahkeme savcının davanın esaslarına ilişkin olarak mütalaasını sunmasının ardından başvuran ve avukatının diğer sanıklar ile beraber 5 Haziran, 26 Temmuz ve 13 Kasım 2006 tarihlerinde olmak üzere üç duruşmada savunmalarını hazırlamak için ek süre talebinde bulunduğunu gözlemlemektedir. Yargılamayı yürüten mahkeme söz konusu taleplerin davanın incelenmesine engel teşkil etmediğini değerlendirmiştir. Esasında, tüm bu talepler kabul edilmiş ve başvuranın avukatı savunmasını 12 Mart 2007 tarihinde görülen duruşmada sunmuştur. Daha da önemlisi, başvuran yargılamayı yürüten mahkeme nezdinde son on duruşmanın tamamına katılmıştır. Ancak, Hükümet başvuranın nihai savunmasını ya da son beyanlarını sunmamak için yaptığı davranışların davayı uzatma amacıyla yapıldığı iddiasını delillendirememiştir. Dolayısıyla, Mahkeme başvuranın usuli haklarını haksız olarak kullanmasının ya da suiistimal etmesinin yargılamaların süresinin uzamasına sebep olduğu sonucuna varamamaktadır (bk. yukarıda anılan, *Pishchalnikov*, § 50 ve karşılaştırınız, *Lazariu/Romanya*, no. 31973/03, §§ 149-50, 13 Kasım 2014).

96. Yetkili makamların hareketlerine ilişkin olarak, Mahkeme ilk olarak başvuranın yargılamalar süresi boyunca tutuklu bulunduğuna ve davaya bakan mahkemelerin adaleti hızlı bir şekilde yerine getirebilmesi için bu hususa özel bir özenle yaklaşımları gerektirdiğine dikkat çekmektedir (bk. *Kalashnikov/Rusya* no. 47095/99, § 132, AİHM 2002-VI). Ancak, yargılamayı yürüten mahkeme duruşmaları, aralarında ortalama iki aydan altı aya kadar değişen süreler bırakarak kayda değer bir gecikme ile

düzenlemiştir. Ayrıca, yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın polis nezaretindeyken kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin iddiaları içeren Fatih Cumhuriyet savcısının soruşturma dosyasını alması yaklaşık olarak bir yıl ve sekiz ay sürmüştür. Ek olarak, dava, ilk kararın verilmesi için yargılamayı yürüten mahkeme önünde yaklaşık beş yıl ve iki ay derdest olmuştur (*Bivolaru/Romanya*, (no. 2), no. 66580/12, § 155, 2 Ekim 2018). Dolayısıyla, dava dosyasından ulusal makamların özel özen göstererek hareket ettiğine ya da yargılamaları hızlandırmak için ek adım attığına ilişkin bir yaklaşıma sahip olmadığı görülmektedir.

97. Diğer sanıkların ek süre başvurularına ilişkin olarak ise, Mahkeme söz konusu başvuruların somut davanın uzamasına katkıda bulunduğunu gözlemler. Mahkeme, ayrıca, yargılamayı yürüten mahkemenin söz konusu talepleri kabul ettiğini ve duruşmaları kayda değer bir gecikme ile ertelediğini gözlemlemektedir. Mahkeme, bu husustan yargılamalar süresince tutuklu tutulan birden fazla sanığın olması göz önünde bulundurulduğunda mahkeme daha aktif bir yaklaşım sergileseydi kaçınılabileceğini kaydetmektedir. Bu bağlamda, Mahkeme yürürlükteki içtihadına göre davaları ele alırken yargılamaların kabul edilebilir bir hızda ilerlemesinin sağlanması için tarafları kontrol altında tutma sorumluluğun asıl mahkemelerine ait olduğuna ilişkin yinelemenin önemli olduğunu düşünmektedir (bk. yukarıda anılan *Pishchalnikov*, § 52). Hükümetin ilgili iddialarına dayanak sağlayamamasını göz önünde bulundurarak, Mahkeme, her hâlükârda somut davanın kendine has şartları kapsamında davadaki diğer sanıkların hareketlerinin ve yargılamaların nihayetinde uzamasının bir şekilde başvurana isnat edilebileceği sonucuna varamamaktadır.

98. Davanın tüm koşullarını ve konuya ilişkin içtihadını dikkate alan Mahkeme, görülmekte olan davada, yargılamaların uzunluğunun aşırı olduğunu ve “makul süre” gerekliliğini karşılayamadığını düşünmektedir (*Daneshpayeh/Türkiye* no. 21086/04, § 28, 16 Temmuz 2009 ve *Yavuz ve Yaylalı/Türkiye*, no. 11/05, §§ 24-67, 17 Aralık 2013).

99. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi ihlal edilmiştir.

V. SÖZLEŞME'NİN 6 §§ 1 VE 3 (c) MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

100. Başvuran, polise, savcıya ve nöbetçi hâkime ifade verirken avukat yardımından faydalandırılmadığından şikâyetçi olmuştur. Başvuran, ayrıca, yargılamayı yürüten mahkemenin kendisi hakkındaki mahkûmiyet kararını verirken avukatı olmaksızın polis tarafından alınan ifadenin kullandığını iddia etmiştir.

101. Mahkeme, söz konusu şikâyeti, ilgili kısımları aşağıda verilen Sözleşmenin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi kapsamında değerlendirmeye karar vermiştir:

“1. “Herkes davasının, (...) cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, (...) mahkeme tarafından, (...) adil yargılanma hakkına sahiptir.”

3 Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

...

(c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

...”

102. Hükümet, başvuranın iddialarına itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

103. Hükümet, başvuranın hakları hakkında bilgilendirildiğini ve polis nezaretinde ifade verirken avukat yardımından faydalanmak istemediğini belirten polis tutanaklarını sunmuştur. Söz konusu belgeler, aynı zamanda, başvuran tarafından da imzalanmıştır. Özellikle, başvuran Mahkemeye

yaptığı başvuruda söz konusu önemli belgelerin hiçbirini bireysel başvuru dosyasına eklememiştir. *Al-Nashif/Bulgaristan* (no. 50963/99, 20 Haziran 2002) ve *Kerechashvili/Gürcistan* ((k.k.), no. 5667/02, AİHM 2006-V) kararlarına atıfta bulunarak, Hükümet, somut davanın incelenmesi için önem teşkil eden bir olgudan Mahkemenin bilgilendirilmemesinin Sözleşme'nin 35 § 3 maddesinde belirtilen bireysel başvuru hakkının amacı ile açıkça çeliştiğini öne sürmüştür.

104. Buna cevaben, başvuran Hükümetin beyanlarının Sözleşme'nin 6 § 3 maddesi kapsamındaki Mahkemenin yerleşik içtihadının niteliği ile çeliştiğini savunmuştur. Ek olarak, başvuran, kendisinin polis nezaretinde ifade vermesinden iki gün sonra avukat ile görüşmesinin söz konusu ifadelerin avukat yokluğunda alındığı gerçeğini değiştirmediğini kaydetmiştir. Daha da önemlisi, söz konusu ifadeler kendini suçlayıcı nitelikte olup yargılamayı yürüten mahkeme tarafından başvurunu mahkûm ederken kullanılmıştır. Dolayısıyla, başvurana göre Hükümetin argümanları desteklenemezdir.

105. Mahkeme, Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi uyarınca bir başvurunun eğer, söz konusu başvuru diğerleri arasında, kasıtlı olarak yalan bilgilere dayandırılmış ise bireysel başvuru hakkının suiistimal edildiği gerekçesi ile reddedileceğini yineler. Eksik ya da yanıltıcı bilgilerin beyan edilmesi, özellikle söz konusu bilgiler davanın özü ile alakalı ve bu bilgileri sağlayamama gerekçesi olarak yeterli açıklama sunulmuyor ise bireysel başvuru hakkının suiistimalini teşkil edebilir. Ancak, bu tür durumlarda, başvuranın Mahkemeyi yanıltma niyeti her zaman yeterli ve kesin bir şekilde tespit edilmelidir (bk. *Gross/İsviçre* [BD], no. 67810/10, § 28, AİHM 2014 ve buradaki daha fazla atıflar ile birlikte).

106. Ek olarak, başvuranın Hükümet ya da Mahkeme tarafından davanın nihai incelemesinde önemli olarak değerlendirilebilecek belgeleri eksik sunmasının tek başına bireysel başvuruda bulunma hakkını suiistimal ettiği olarak düşünülmemelidir. Özellikle, somut davanın kendine has koşulları

dikkate alındığında, Mahkeme başvuran tarafından ibraz edilmeyen olguların önemini değerlendirmesi gerekmektedir (bk. *Milosevic/Sırbistan* (k.k.), no. 20037/07, 5 Temmuz 2011).

107. Somut davanın koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme başvuranın polise, Cumhuriyet Savcısına ve sorgu hâkimine verdiği ifadelerin bir nüshasını başvuru formu ile beraber sunduğunu kaydetmektedir. Ayrıca, başvuranın polise verdiği ifade kayıtları kendisinin temel hakları hususunda bilgilendirildiği ve söz konusu ifadeleri verirken avukat yardımından faydalanmak istemediği belirten emareler içermektedir. Bu nedenle, başvuran, polise ifade verirken avukat yardımından faydalanmak istemediğini belirten en az bir belgeyi Mahkemeye ibraz etmiş bulunmaktadır. Başvuranın aynı husus ile alakalı diğer belgeleri ibraz etmemesi, sadece istisnai bir tedbir olan ve çok az sayıda davaya uygulanan Sözleşme'nin 35 § 3. maddesi anlamında bireysel başvuru hakkının suiistimalini teşkil edemez. (bk. *Çölgeçen ve Diğerleri/Türkiye*, no. 50124/07 ve diğer 7 karar, § 42, 12 Aralık 2017). Bu doğrultuda, Hükümetin itirazı reddedilmelidir.

108. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme ayrıca, bu kısmın kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

B. Esas Hakkında

109. Başvuran, aleyhinde açılan cezai yargılamalar öncesi aşamada avukat yokluğunda ifade verdiğiinden ve bu ifadelerin mahkûmiyet kararı verilirken yargılamayı yürüten mahkeme tarafından delil olarak kullanıldığından şikâyetçi olmuştur.

110. Hükümet, ilk olarak başvuranın iddialarına karşı olarak polis memurlarının 16 Kasım 2003 tarihinde başvuranın avukatı ile görüşmesini sağladığını kaydetmiştir. Bu iddiayı desteklemek adına, Hükümet başvuranın ve avukatının imzasının bulunduğu 16 Kasım 2003 tarihli bir belgeyi ibraz etmiştir. Hükümete göre, başvuran defalarca avukat hizmetinden faydalanmayı reddetmiş fakat polis memurları re'sen başvuranın avukatı ile görüşmesini sağlamıştır. Bu nedenle, Hükümet Mahkemeden somut davada Sözleşme'nin 6 § 3 maddesinin ihlali olmadığına karar vermesini talep etmiştir.

1 Genel ilkeler

111. Avukata erişime, sessiz kalma hakkına, kendini suçlayıcı beyanda bulunmaya yönelik haklara, avukat yardımından faydalanma hakkından feragat etmeye ve söz konusu hakların Sözleşme'nin 6 maddesinin ceza hukuku yönünü ile genel olarak yargılamaların adilliği arasındaki ilişkiye ilişkin genel ilkeler *Simeonovi /Bulgaristan* kararında bulunabilir.([BD], no. 21980/04, §§ 110-20, 12 Mayıs 2017) (ayrıca bk. *Murtazaliyeva/Rusya* [BD], no. 36658/05, § 117, 18 Aralık 2018 ve *Beuze/Belçika* [BD], no. 71409/10, §§ 123-150, 9 Kasım 2018).

2 Mahkemenin Değerlendirmesi

(a) Somut davada 6. maddenin uygulanmasındaki başlangıç noktası

112. Mahkeme, başvuranın 13 Kasım 2003 tarihinde yakalandığını belirterek somut davanın kendine has koşulları altında bu tarihin Sözleşme'nin 6. maddesi uygulanırken başlangıç noktası olarak alınması gerektiği kanaatindedir (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 119, 9 Kasım 2018).

(b) Başvuranın avukat yardımından faydalanma hakkından feragat edip etmediği hakkında

113. Mahkeme, ilk olarak, somut davanın *Salduz* (/Türkiye [BD], no. 36391/02, AİHM 2008), davasından farklı olduğunu gözlemlemektedir. *Salduz* davasında, başvuranın avukata erişim hakkında getirilen kısıtlama 3842 sayılı Kanun'dan kaynaklanmış olup sistematik bir niteliğe sahipti. Diğer bir deyişle, söz konusu davada, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yetki alanına giren suçları işlemekle suçlanan şahısların avukata erişim hakkına getirilen sistematik bir kısıtlamayı öngören 3842 sayılı Kanun başvuranın gözaltına alındığı zamanda çoktan değiştirildiği için başvuranın polis nezaretinde avukata erişim hakkına tamamen bir kısıtlama getirilmemiştir. Dolayısıyla, söz konusu şüphelilerin polise, savcıya ya da sorgu hâkimine ifade verirken istemeleri halinde avukata erişim sağlamaları 15 Temmuz 2003 tarihi itibari ile hukuken mümkün olmuştur.

114. Somut davanın koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme olaylar silsilesine ilişkin olarak aşağıdaki hususları gözlemlemiştir. Başvuran 13 Kasım 2003 tarihinde yakalanmış olup ertesi gün polise avukat yokluğunda ifade vermiştir. İki taraf da başvuranın polise ifade vermesinin ardından ve savcılık ile sorgu hâkiminin karşısına çıkmadan önce 16 Kasım 2003 tarihinde avukatı ile görüştüğü konusunda mutabıktır. Başvuran, avukatının kendi hakları ile ilgili bilgilendirmediği ya da herhangi bir şekilde etkili olmadığı iddiasında bulunmamıştır. Ancak; taraflar başvuranın polise ifade vermeden önce avukata erişim hakkından geçerli bir şekilde feragat edip etmediği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Dolayısıyla, Mahkeme somut davanın incelemesini bu konu ile kısıtlayacaktır.

115. 14 Kasım 2003 tarihli ifade tutanağına göre, başvuran avukat yardımından faydalanma ve sessiz kalma hakkının da dâhil olduğu tüm hakları hakkında ifadesini verirken bilgilendirilmiştir. Aynı tutanağın ilk sayfasında “Avukat istenmemiştir” ibaresi ve yanındaki kutuya “X” işareti

matbu olarak bulunmaktadır. Mahkeme, söz konusu belgelerin basıldıkları tarihe ilişkin hiçbir bilgi içermemesi dolayısıyla başvuranın belgeleri ifade vermesinden sonra mı önce mi imzalandığı hususunda karar verememektedir.

116. Şüpheli kişilerin haklarını sıralayan bir diğer matbu ve tarihsiz belge ile başvuranın avukat yardımından faydalanmak istemediğini belirten 14 Kasım 2003 tarihli matbu belge başvuran tarafından imzalanmıştır. İlk belgeye ilişkin olarak, Mahkeme yürürlükte olan içtihadına göre bir belgenin başvuranın sessiz kalma ve avukata erişim hakkı hususunda uygun bir şekilde bilgilendirildiğini kesin olarak göstermediğini yinelemektedir (bk. *Hakan Duman/Türkiye*, no. 28439/03, § 50, 23 Mart 2010 ve *Plonka/Polonya*, no. 20310/02, § 37, 31 Mart 2009).

117. İkinci belgeye ilişkin olarak ise, Mahkeme Anayasa Mahkemesinin bir bireysel başvuruya ilişkin olarak yukarıda anılan kararının (bk. yukarıdaki 42. paragraf) somut davada yer alan hukuki meseleye çok benzer bir hususu gündeme getirdiğine dikkat çekmektedir. Bu kararda, Anayasa Mahkemesi, başvuranın polise ifade vermesinden önce avukat yardımından faydalanmamayı istediğini belirten aynı türden bir belgede bulunan başvuranın imzasına belirleyici bir önem atfetmemiştir. Ulusal mahkemelerin yasaları esas ve usul açısından yorumlaması ve uygulaması konusunda daha yetkili olduğunu yineleyerek, Mahkeme Anayasa Mahkemesinin kararına dikkat çekmektedir. Ancak, Mahkeme, söz konusu kararın somut davanın şartları kapsamında da değerlendirilmesi gerektiği kanaatindedir.

118. Bu bağlamda, Mahkeme başvuranın Cumhuriyet Savcısına verdiği, polislerden avukatı ile görüşmesini talep etmesine rağmen, polislerin başvurana avukatın gelmek istemediğini söyleyerek bu talebi reddettiğini belirten beyanına belirleyici bir önem atfetmektedir (bk. *Pishchalnikov/Rusya*, no. 7025/04, § 72 son cümlesi, 24 Eylül 2009 ve yukarıda anılan *Simeonovi* ile karşılaştıran, § 123). Ek olarak, başvuran

polisin kendisine hiçbir hakkı olmadığını söylediğini ve hakları hakkında bilgilendirilmeden polis nezaretinde ifadesinin alındığını öne sürmüştür. Ayrıca, başvuran aynı şikâyeti 17 Kasım 2003 tarihinde kendisini muayene eden doktora da söylemiştir. Mahkemeye göre; söz konusu olgular, Hükümetin somut davada bulunan feragatin geçerli olduğunu iddia ederken dayandığı yukarıda anılan belgenin güvenilirliğini sarsmaktadır.

119. Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında, Mahkeme başvuranın polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada imzaladığı belgeler ve polise ifade vermeden önce avukat ile görüşme talebini polis memurlarının reddettiği hususundaki Cumhuriyet savcısına verdiği beyanlar ışığında polise ifade vermeden önce avukat yardımından faydalanma hakkından geçerli olarak feragat edip etmediği sorusuyla karşılaşmaktadır.

120. Bu bağlamda, Mahkeme Sözleşme'nin hakların teorik ve hayali olmasını değil pratik ve etkin olmasını güvence altına alınmasını amaçladığını (bk. diğer kararlar arasında, *Dvorski/Hrvatistan* [BD], no. 25703/11, § 82, ECHR 2015 ve buradaki daha fazla atıf ile birlikte) ve Sözleşme hakları belirlenirken yüzeysel görünüşünün ötesinde söz konusu olayın gerçekliklerinin sıklıkla göz önünde bulundurulması gerektiğini yinelemektedir (bk., diğerleri arasında, *Delcourt/Belçika*, 17 Ocak 1970, § 31, Seri A no. 11; *De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda*, 22 Mayıs 1984, § 48, Seri A no. 77; *Pavlenko/Rusya*, no. 42371/02, § 116, 1 Nisan 2010 ve *Erkapić/Hrvatistan*, no. 51198/08, §§ 80-82, 25 Nisan 2013).

121. Mahkeme, başvuranın polis tarafından gözaltında tutulurken imzaladığı belgelerin ispat değerinin farkındadır. Ancak, bu imzalar Sözleşme'nin 6. maddesinde güvence altına alınan diğer birçok husus gibi kendi başına davayı bir sonuca bağlamayıp Mahkeme tarafından davanın koşulları ışığında incelenmesi gereklidir. Dolayısıyla, yukarıda anılanlar çerçevesinde, Sözleşme'nin 6. maddesinde belirtilen haklardan feragat edilmesinin geçerliliği tek bir değişmez kurala tabi olmayıp söz konusu

davanın şartlarına dayanmalıdır (bk. yukarıda anılan *Simeonovi*, § 113 ve *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık*[BD], no. 50541/08 ve diğer 3 karar, §§ 250-1, AİHM 2016 ve benzer bir yaklaşım için bk. *Goran Kovačević/Hırvatistan*, no. 34804/14, § 75, 12 Nisan 2018).

Somut dava göz önünde bulundurarak, Mahkeme iki önemli unsurun davadaki dengeyi başvuran lehine değiştirdiği kanaatindedir. İlk olarak, başvuran Cumhuriyet savcısına polise ifade vermeden önce bir avukat ile görüşmeyi talep etmesine rağmen polisin bu talebi reddettiğini söylemiştir. Diğer bir deyişle, başvuran ulusal mahkemeler önünde avukat yardımından faydalanmayı açıkça talep ettiğini kaydetmiştir. Bu temelde, somut dava *Kaytan* (/Türkiye, no. 27422/05, § 31, 15 Eylül 2015), ve *Gür* (/Türkiye (k.k.), no. 39182/08, 14 Ocak 2014) davalarından farklıdır.

122. İkinci ve eşit derecede önemli olarak, Mahkeme başvuranın kendisine isnat edilen suçları itiraf etmediğine; başvuranın avukata erişimi olduktan sonra ifadelerin hiçbirini kabul etmediğine ve avukat tarafından temsil edildiği daha sonraki yargılamalar süresince devamlı olarak itiraflarını inkâr ettiğine dikkat çekmektedir. Bu gerekçelerle, somut dava başvuranların kendilerini suçlayıcı polis ifadelerini en azından yargılamaların ilk duruşmasına kadar sürdürdüğü *Aksin ve Diğerleri* (/Türkiye, no. 4447/05, §§ 7, 8 ve 19, 1 Ekim 2013), *Diriöz* (/Türkiye, no. 38560/04, § 36, 31 Mayıs 2012) ve *Yoldaş* (/Türkiye, no. 27503/04, § 19, 23 Şubat 2010) davalarından farklıdır.

123. Sonuç olarak, Mahkeme başvuranın kesin surette, bilerek ve bilinçli bir şekilde Sözleşme'nin 6. maddesinde belirtilen haklarından vazgeçmesinin her türlü makul şüphenin ötesinde tespit edildiği sonucuna varamaz (karşılaştırınız *Şedal/Türkiye* (k.k.), no. 38802/08, § 36, 13 Mayıs 2014, bu davada başvuran polise ifade vermeden önce ve sonrasında avukatı ile görüşmüştür).

(c) Başvuranın avukata erişimine kısıtlama getirilmesi için “zorunlu sebeplerin” olup olmadığı hakkında

124. Mahkeme, avukata erişime kısıtlama getirmek için “zorunlu sebeplerin” sadece istisnai durumlarda izin verildiğini, geçici nitelikte olmaları gerektiğini ve her davanın kendine has şartların özel incelenmesine dayanması gerektiğini yinelemektedir (bk. yukarıda anılan *Simeonovi*, § 117).

125. Mahkeme, Hükümetin 13 ve 16 Kasım 2003 tarihleri arasında başvuran polis tarafından gözaltında tutulurken avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama ile ilgili herhangi bir zorunlu sebep sunmadığına dikkat çekmektedir. Ek olarak, başvuranın avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama için zorunlu sebep bulunup bulunmadığı hususunda olaydan yıllar sonra ve re’sen bu görevi üstlenmek Mahkemenin yetki alanı dâhilinde değildir. Daha da önemlisi, söz konusu dönemde yürürlükte olan iç mevzuat polis tarafından gözaltında tutulan şüphelilerin avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama için zorunlu bir sebep öngörmemekle birlikte hiç bir sebep dahi ön görmemekteydi.

(d) Yargılamaların genel olarak adillığının sağlanıp sağlanmadığı hakkında

126. Mahkeme, burada başvuranın polise ifade verirken avukat yardımından faydalanma hakkından geçerli olarak feragat etmemesinin ve bu ifadelerin mahkûmiyet kararını veren yargılamaları yürüten mahkeme tarafından kullanılmasının ceza yargılamalarının genel olarak adillğine hanel getirip getirmediğini inceleyecektir. Mahkeme, başvuranın polise ifade verirken avukata erişim hakkının kısıtlanması için herhangi bir zorunlu sebep olmadığından adillik değerlendirmesini oldukça detaylı bir şekilde yapmalıdır (bk., *Dimitar Mitev/Bulgaristan*, no. 34779/09, § 71, 8 Mart 2018). Daha da önemlisi, başvuranın avukat yardımından faydalandırılmamasının başvuranın yargılamaların genel adillğine neden, istisnai olarak ve davanın kendine has koşulları altında geri döndürülemez

biçimde halel getirmediğini göstermek Hükümetin sorumluluğundadır (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 145, yukarıda anılan *Simeonovi*, § 132 ve yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, § 265).

127. Mahkeme, yargılamaların tamamının adil olup olmadığına karar verirken başvuranın savunma haklarına saygı duyulup duyulmadığının (ceza yargılamaların genel adilliğine ilişkin olarak yargılama öncesi aşamada yapılan usul ile ilgili hataların etkisini değerlendirirken dikkate alınan unsurların yüzeysel bir listesi için bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 150, yukarıda anılan *Simeonovi*, § 120 ve yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, § 274) ve özellikle başvuranın aleyhinde kullanılan delillerin doğruluğu ile kabul edilebilirliğine ve söz konusu delillerin kullanılmasına karşı çıkma imkânının sağlanıp sağlanmadığının dikkate alınması gerektiğini yinelemektedir(bk. *Panovits/Kıbrıs* no. 4268/04, § 82, 11 Aralık 2008). Ek olarak, güvenilirliği ya da doğruluğu hususunda şüpheye mahal verebilecek şartlar altında delillerin alınma yönteminin da dâhil olduğu delillerin niteliği aynı zamanda dikkate alınmalıdır. Delillerin güvenilirliğinin tartışmaya mahal vermesi durumunda, delillerin kabul edilebilirliğinin incelenmesi için adil usullerin bulunması daha da önemli hale gelmektedir (bk. yukarıda anılan *Pavlenko*, § 116).

128. Ek olarak, Mahkeme başvuranın itiraflarının ve avukat yardımından feragatının kendi rızası çerçevesinde alınıp alınmadığını ikna edici bir şekilde tespit edilmesinin yargılamayı yürüten mahkemenin görevi olduğunu yinelemektedir. Bu bağlamda; Mahkeme Türk hukukunda şüphelinin avukat yardımından faydalanma hakkından feragat edip etmemesine bakılmaksızın polis nezaretinde avukat yokluğunda alınan ifadelerin kullanılmasına ilişkin usuli eksiklerin giderilmesi amacıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148 § 4 maddesinde oldukça kuvvetli usule ilişkin güvencelerin öngörüldüğünü not etmektedir. Bu madde uyarınca, avukat yokluğunda alınan polis ifadeleri söz konusu ifadeler bir mahkeme

ya da hâkim önünde doğrulanmadıkça yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanılmamalıdır.

129. Somut davada, başvuran polise detaylı olarak kendini suçlayıcı ifadelerde bulunmuş ve işlediği suçları itiraf etmiştir. Mahkemenin elinde bulunan belgelere göre, başvuran kendini suçlayıcı ifadeleri bir tek burada vermiştir. Ancak, başvuran 16 Kasım 2003 tarihinde avukatıyla görüştüktan sonra Cumhuriyet savcısı ve sorgu hâkimi nezdinde sessiz kalma hakkını kullanmıştır. Bundan sonra, başvuran tüm yargılamalar süresi boyunca polise verdiği ifadeleri ya da suçlu olduğunu kabul etmemiş ve polis tarafından söz konusu belgeleri imzalaması için zorlandığını ve tehdit edildiğini iddia ederek ifadelerini sürekli olarak reddetmiştir(bk. *Fefilov/Rusya*, no. 6587/07, § 60, 17 Temmuz 2018). Ancak, yargılamaları yürüten mahkeme Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 125. maddesi uyarınca başvurunu müebbet hapis cezasına mahkûm ederken söz konusu belgeleri delil olarak değerlendirmiştir.

130. Bu bağlamda, Mahkeme her ne kadar yargılamayı yürüten mahkemenin başvurana polis nezaretindeyken kötü muamele yapıldığı iddialarına ilişkin soruşturma dosyasını talep etse de söz konusu mahkemenin bu husustaki şüpheleri giderecek herhangi bir değerlendirmede bulunmadığını gözlemlemektedir (bk. *Nechiporuk ve Yonkalo/Ukrayna*, no. 42310/04, § 265 son cümlesi, 21 Nisan 2011). Yargılamayı yürüten mahkemenin ne gerekçeli kararında ne de duruşma zabıtlarında, mahkemenin söz konusu iddiaları herhangi bir şekilde incelediğine dair hiç bir emare bulundurmamaktadır.

131. Benzer bir şekilde, Mahkeme başvuranın avukatının Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148 § 4 maddesine atıfta bulunduğunu ve avukatın yargılamayı yürüten mahkemeden polis ifadelerini avukatın hazır bulunduğu bir hâkim ya da mahkeme önünde doğrulanmadığı gerekçesiyle kullanmamasını istediğini gözlemlemektedir. Ancak, yargılamayı yürüten mahkeme başvurunu müebbet hapis cezasına mahkûm etmesine rağmen söz

konusu hususta herhangi bir değerlendirme gerçekleştirmemiş ve başvuranın polis nezaretinde ifade verirken avukat yardımından faydalanma hakkından feragat etmesine ilişkin şartları incelememiştir (bk. *Bozkaya/Türkiye*, no. 46661/09, §50 son cümlesi, 5 Eylül 2017). Yargıtay da başvuranın usul haklarının ihlaline ilişkin şikâyetlerini şekli olarak ele almıştır. Bu suretle, ulusal mahkemeler başvuranın savunmasının özünü teşkil eden avukat yardımından faydalanma hakkına ilişkin geçerli bir feragat olmadan polise verdiği ifadelerin kullanılması beyanını göz ardı etmiştir.

132. Mahkeme, aynı davadaki sanıkların büyük bir çoğunluğunun (ondört sanıktan onbiri) yargılamalar sırasında polise verdikleri kendilerini suçlayıcı ifadeleri geri çekmelerine rağmen, yargılamayı yürüten mahkemenin bu delillerin kabul edilebilirliğine ilişkin olarak bir inceleme yürütmediğini ve gerekçeli kararında söz konusu delillere kanıt değerinde önem verdiğini gözlemler.

133. Dolayısıyla, ulusal mahkemeler başvuranın davasının temelinde yer alan usul eksikliklerini gidermeyerek Sözleşme'nin 6. maddesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148. maddesinde belirtilen görevini yerine getirememiştir.

134. Daha da önemlisi, Hükümet başvuran aleyhinde açılan cezai yargılamaların genel adillğine hanel getirilmediğini kanıtlayabilecek hiçbir argüman öne sürmemiştir. Mahkeme, yargılamaların ilk aşamalarında sanıkların haklarına riayet edilmemesinin yargılamaların genel adillğine hanel getirmediğine istisnai olarak hükmedebileceğini yinelemektedir. Bu bağlamda; Mahkeme, avukata hızlı erişimin polis nezaretindeki şüphelilerin savunmasızlığına karşılık olarak dengeyi sağladığını; polis tarafından şüphelilere uygulanan kötü muamele ve zorlamaya karşı temel güvence sağladığını; adli hatanın yapılmasının engellemesine ve özellikle sanıklar ile soruşturma ve kovuşturmayı yürüten makamlar arasında silahların eşitliği

ilkesinin de belirtildiği Sözleşme'nin 6. maddesinin amaçlarının yerine getirilmesine katkıda bulunduğunu yinelemektedir.

135. Söz konusu koşullar karşısında, Mahkeme başvuranın delillerin doğruluğuna ve bu delillerin kullanılmasına karşı çıkma imkânına sahip olduğu sonucuna varamaz. Bu doğrultuda, ulusal mahkemelerin bu elzem hususta ve özellikle başvuranın polise ifade verirken avukat yardımından faydalanma hakkından feragat etmesinin geçerliliği ile bu ifadelerin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından delil olarak kullanması konusunda uygun bir cevap vermemesi somut davadaki adil yargılanma ilkelerini, başvuran aleyhinde açılan yargılamaların genel adilliğine halel getirecek ölçüde zedelemiştir.

136. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi ihlal edilmiştir.

VI. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

137. Başvuran, Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında, iç hukukta kendisine karşı açılan davaların uzunluğuna itiraz edebileceği etkili bir hukuk yolu bulunmamasından şikâyetçi olmuştur.

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes... ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

138. Hükümet, bu iddiaya karşı çıkmıştır. Hükümet, Ceza Muhakemesi Kanununun 141. maddesinin makul bir süre zarfında yasal makamlar karşısına çıkarılmayan ve makul bir süre zarfında yargılanmayan tutukluların olduğu davalarda söz konusu şahıslara maddi ve manevi tazmin alma imkânı sağladığını belirtmiştir.

139. Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 141. maddesinin başlığının “Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat” olduğunu not etmektedir. Bu bakımdan, söz konusu madde tutukluluk ile alakalı olup Sözleşme’nin 6 § 1 maddesinde belirtilen yargılamaların uzunluğuna ilişkin

şikâyetlerle ilgili değildir. Bu nedenle, Mahkeme Hükümetin bu itirazını reddetmektedir.

140. Ek olarak, Mahkeme bu şikâyetin Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan- yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme, ayrıca, şikâyetin kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

141. Mahkeme, önceki başvurularda benzer konuları incelediğini ve Türk hukuku uyarınca başvuruların söz konusu yargılamaların uzunluğuna itiraz edebileceği etkili bir hukuk yolu olmaması bakımından Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlallerini tespit ettiğini not etmektedir (bk. yukarıda anılan *Daneshpayeh*, §§ 35-38; yukarıda anılan *Ümmühan Kaplan*, ve *Beşerler Yapı San. ve Tic. A.Ş./Türkiye* [Komite], no. 14697/07, §§ 12-26, 24 Eylül 2013). Mahkeme, mevcut davada, bu sonuçtan ayrılmasını gerektirecek herhangi bir sebep tespit edememiş ve başvuranın aleyhinde açılan yargılamaların uzunluğuna dair şikâyetlere ilişkin olarak söz konusu zamanda etkin bir hukuk yolunun bulunmadığı kanaatindedir.

142. Dolayısıyla Mahkeme, Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmaktadır.

VII. SÖZLEŞME'NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİA EDİLEN DİĞER MADDELERİ HAKKINDA

143. Son olarak, başvuran, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinin daha önce aynı mahkeme önündeki farklı ceza yargılamalarında M. Y.'nin cinayetine ilişkin olarak ifade veren S. N.'yi tanık olarak davet edip dinlemeyi reddetmesinden ve bu nedenle kendisini S. N.'ye soru yöneltme imkânından mahrum bıraktığından şikâyetçi olmuştur.

137. Mahkeme, her ne kadar başvuranın avukatı 17 Mart 2004 tarihinde görülen duruşmadan beri yargılamayı yürüten mahkemeden S. N.'yi tanık

olarak davet etmesini talep ettiğini iddia etse de, duruşma kayıtlarına göre başvuranın avukatının hiç S. N.'yi tanık olarak davet edilmesi isteğinde bulunmadığını not etmektedir. Duruşma kaydına göre, avukat sadece başvuranın masum olduğunu kanıtlamak için başvuranın fiziki özelliklerine hiç benzememesi sebebiyle S. N. tarafından sağlanan katilin tasvirine dayanmıştır. Avukatın iddiası doğru bile olsa ve avukatın S. N.'yi yargılamayı yürüten mahkeme önünde ifade vermesi için davet edilmesi başvurusunda bulunduğu farz edilse dahi, Mahkeme Yargıtay nezdinde söz konusu hususun gündeme getirildiğini belirten herhangi bir belgeye sahip değildir. Dolayısıyla, Mahkeme bu şikâyetin Sözleşme'nin 35 §§ 1 ve 4. maddesi kapsamında, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

VIII. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

145. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

146. Başvuran, maddi tazmin başlığı altında herhangi bir talepte bulunmamıştır. Bu doğrultuda, Mahkeme bu başlık altında herhangi bir tazmin ödenmesi hükmünde bulunmamıştır.

147. Başvuran, toplam 95.000 avro manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

148 Hükümet, başvuranın talep ettiği meblağın aşırı ve kabul edilemez olduğunu savunmuştur.

149. Sözleşme'nin 5 § 4, 5 § 5, 6 §§ 1 ile 3 (c) ve 13. maddelerinin ihlalinin tespitine dair, Mahkeme söz konusu ihlal tespitlerinin her şikâyeteye ilişkin olarak yeterli adil tazmin sağladığı kanaatindedir.

150. Başvuranın yargılama öncesi tutukluluğunun uzunluğuna ve aleyhinde açılan yargılamaların uzunluğuna ilişkin olarak bulunan ihlaller hususunda, Mahkeme başvuranın sadece ihlal tespitleri ile telafi edilemeyecek bir ıstırap ve sıkıntıdan muzdarip olduğunu tespit etmektedir. Bu nedenle, Mahkeme başvurana manevi zarara karşılık olarak 5.300 avro ödenmesini uygun bulmaktadır.

B. Masraflar ve giderler

151. Başvuran, Türkiye Barolar Birliğinin ücret tarifesine atıfta bulunarak katma değer vergisinin de dâhil olduğu avukat ücreti karşılığında 3.894 Türk lirası (TL - yaklaşık 1.738 avro) talep etmiştir. Başvuran, talebini desteklemek için 1.180 TL tutarındaki söz konusu meblağın avukata ödendiğini belirten bir faturayı sunmuştur.

152. Başvuran, Mahkeme önünde yargılamalarda meydana gelen posta, çeviri ve kırtasiye ücretleri gibi masraflar ve giderler karşılığında 1.280 TL (yaklaşık 571 avro) talep etmiştir. Başvuran, talebinin bu kısmını desteklemek için çeviri ücretinin 1.180 TL (yaklaşık 527 avro) olduğunu belirten bir fatura ibraz etmiştir.

153. Hükümet bu talepleri aşırı bulmuş ve karşı çıkmıştır.

154. Mahkemenin içtihadına göre, bir başvuran, ancak masraf ve giderlerin gerçekten ve zorunlu olarak yapıldığını ve miktar olarak makul olduğunu gösterebiliyorsa, bunların geri ödenmesi hakkına sahiptir. Mahkeme, somut davada başvuranın ibraz ettiği belgeleri ve yukarıdaki kriterleri göz önünde bulundurarak, tüm başlıklar altındaki talep edilen masrafların tamamının ödenmesinin makul olduğu kanaatindedir.

C. Gecikme Faizi

155. Mahkeme, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden hesaplanmasını uygun görmektedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun aşağıda belirtilen hususlarla ilgili olan kısımlarının kabul edilebilir olduğuna ve geri kalan kısmının kabul edilemez olduğuna: Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi kapsamında başvurunun yargılama öncesi tutukluluğunun uzunluğunun aşırı olduğu iddiası; Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında 8 Ekim 2007 tarihli itirazını inceleyen itiraz merciinin Cumhuriyet savcısının mütalaasını başvurana ya da başvuranın avukatına iletmemesi; Sözleşmenin 5 § 5 maddesi ile beraber aynı maddenin 3. ve 4. fıkraları kapsamında icra edilebilir tazminat hakkının olmaması iddiası; bu bağlamda Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında başvuran aleyhinde açılan ceza soruşturmalarının uzunluğu ve bu konuda etkin iç hukuk yolunun olmaması ve Sözleşme'nin 6 § 1 ve 3. (c) maddesi kapsamında başvuranın avukata erişim hakkı;
2. Başvuranın tutukluluğunun uzunluğu dolayısıyla Sözleşme'nin 5 § 3 maddesinin ihlal edildiğine;
3. Tutukluluğa karşı yapılan itirazın inceleme yargılaması sırasında Cumhuriyet savcısının mütalaasının başvuran veya avukatına bildirilmemesi gerekçesiyle, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiğine;

4. Cumhuriyet savcısının mütalaasının iletilmemesi dolayısıyla, yani inceleme yargılamalarında usuli eksiklik olması dolayısıyla uğranılan zarara karşılık olarak icra edilebilir bir tazminat hakkının olmaması gerekçesiyle Sözleşmenin 5 § 5 maddesinin ihlal edildiğine;
5. Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi kapsamında başvuranın yargılamalar öncesi tutukluluğunun aşırı uzun olması nedeniyle oluşan zararları icra edilebilir bir tazmin etme hakkının bulunmaması gerekçesiyle Sözleşmenin 5 § 5 maddesinin ihlal edildiğine;
6. Başvurana ilişkin yargılamaların uzunluğu nedeniyle Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine;
7. Başvuranın polise ifade verirken avukata erişim hakkına ilişkin olarak Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiğine;
8. Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine;
9. Başvuranın yargılama öncesi tutukluluğuna ve ceza yargılamaların uzunluğuna ilişkin şikâyetler dışında tespit edilen ihlallerin başvuran tarafından maruz kalınan manevi zarara karşılık olarak yeterli adil tazminat sağladığına;
10.
 - (a) Davalı Devlet tarafından başvurana, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilmek üzere aşağıdaki meblağların ödenmesine:
 - (i) Manevi tazminat olarak, yansıtılabilecek her türlü vergi hariç 5.300 avro (beşbinüçyüz avro);

- (ii) Masraf ve giderler için, yansıtılabilecek her türlü vergi hariç olmak üzere 2.309 avro (ikibinüçyüzdokuz avro) ödenmesine;
- (b) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme gününe kadar geçen sürede, yukarıda bahsedilen miktarlara, Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden basit faiz uygulanmasına;

11. Başvuranın adil tazmin talebinin geri kalan kısmının reddedilmesine *karar vermiştir.*

İşbu karar İngilizce tanzim edilmiş olup; Mahkeme İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddesi uyarınca 19 Şubat 2019 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Robert Spano
Başkan